

PIETER CORNELISZOOM HOOFT (MUIDERSLOT)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS [IN HET LEGER [?] | GRAVE]
6 SEPTEMBER 1640
2525

Samenvatting: Hooft prijst Huygens voor diens ‘Orgelgebruyck’ en zendt een lofdicht. Hij deelt een anecdote van Rulæus mee, die Huygens misschien nog in zijn tekst kan verwerken.

Door Hooft met een begeleidend schrijven van dezelfde dag aan Joachim van Wickevoort te Amsterdam (2526A) gezonden ter verdere verzending aan Huygens. Door Huygens ontvangen te Grave op 15 september 1640. Huygens antwoordde op 5 oktober 1640 (2551).

Bijlage: ‘Op het Orgel-gebruik van ***’ (Hooft 1640; gedicht).

Primaire bronnen: Amsterdam, Univ. Bibl., Hs. II C 11, nr. 644 [nummering van Huydecoper], p. 547 (olim p. 516): ontwerp (autograaf).

— Amsterdam, Univ. Bibl., Hs. Gb, nr. 6: brief (dubbelvel, 20x30cm, a | d; autograaf).

— Amsterdam, Univ. Bibl., Hs. Gs, nr. 77: bijlage (autograaf).

— *Responsa*, pp. 18-20: brief; p. 21: bijlage.

— *Werken* (Hooft/Hooft 1671), Brieven, nr. 175, p. 148: brief volledig, naar ontwerp.

— *Brieven* (Hooft/Huydecoper 1738), nr. 644, p. 484: brief volledig, naar ontwerp.

De vrij talrijke, maar ondergeschikte spellingsvarianten in de *Responsa*, de *Werken* en de *Brieven* (y/ij, a/ae, s/z, enz.) zijn niet opgenomen in de annotatie.

Vroegere uitgaven: Vloten 3, nr. 765, pp. 372-373: brief volledig.

— Stoett 1899, dl. 1, p. 319: bijlage.

— Worp 3, nr. 2525, pp. 103-104: brief volledig.

— Tuynman & Zwaan 1968, p. 217: brief volledig.

— Tricht 3, nr. 1042, pp. 297-298: brief volledig.

— Zwaan 1984, p. 11: brief volledig.

Namen Brief: Theodore de Bèze; Claudianus; Johannes Rulæus.

Plaatsen Brief: Genève; Hoorn; Italië; Rotterdam.

Titels Brief: ‘Orgelgebruyck’; *Panegyrici* (Claudianus).

Glossarium Brief: geluidt (geluid); klank (klank); orghelen (orgel); stemme (melodie).

Glossarium Bijlage: orghel (orgel); stem (stem); zingen (zingen).

Transcriptie

¹Aan Mijnen Heere

Mijnen Heere Constantijn Huyghens, Ridder, Heere van Zuylichem, Raedsheere ende Geheimschrijver Zijner Hoogheit.

²Mijn’ Heere,

De bedenking van U.Ed. Gestrengheit op het gebruik der orghelen vind ik t’eenenmael opgeleidt van onverwikkelijke redenen, zoo in’t beweeren als in’t wederleggen, maer dit getempert met een’ bescheidenheit, zoo omzichtig en ontziende, dat het der tegenparthije niet alleen de maght, maer ook de wil tot strijden beneemen moet:

1. *Responsa*: adres ontbreekt.

2. Ontvangstnotitie: <R 15 Septembre 40, Grave>.

³... *animo quoque subjugat hostes.*

Hierbij gaen eenighe veirsen, zoo maegher en ongedaen als hun dichter, die uit zijn' tweede ziekte, sedert twee maenden herwaerts, komt.

Maer Johannes Rulæus, Predicant, beroepen van hier tot Rotterdam, raekte onlanx met mij te kouten van deze stof, in't bezonder van de kracht der gulle klanken, die geene, ofte ('twelk eevenveel is) onverstaenlijke woorden vervatten, en verhaelde mij deze geschiedenis. Een Roomsgezint schipper van Hoorn quam te lande gereist, uit Italië, over Genève, en hier ter preeke van den Heere Beza, uit enk'le nieuwsgierigheid, oft om tijdtverdrif, alzoo hij't Franchois niet beter kende dan't Hebreeuwsch. De voeghlijke leiding der stemme, de beweeghnde lieflijkheit van't geluidt (het gelaet moght' er toe helpen) wracht, in den goeden man, een' graetigheid nae onderwijz in de leere, die hum docht nae gelijke zoetigheid te moeten smaeken. Hij liet zich berichten, en verliet het Pausdom. Oft dit voorbeeldt ergens een hoexken verdient in 't werk van U.Ed. Gestrengheit, zij haeren oordeele bevolen; samt in haere beste gunste,

Mijn' Heere,

U.Ed. Gestrengheits onderdaenste, ootmoedighste dienaer
P.C. Hooft.

Van den Huize te Muide, den 6^{en} in Herfstmaent, 1640.

⁴Op het Orghelgebruik van den Heere van Zuilichem,
Constantijn Huyghens, Ridder, Raedsheere en
Geheimschrijver Zijner Hoogheit van Oranje.

Wie vlijtigh 't oogh op't boek der wereltd velt,
In elke soort van schepsels vindt gespeldt
Des Scheppers lof. De bijen en de mieren
Getuighen's met haer' geest. De domme dieren,
Van groot tot kleen, jae d'allerminste worm,
Verklaeren't met geschiktheit hunner form.
't Onroerend tuigh, de leevenlooze dingen,
Die zeggen't niet alleen, maer leeren't zingen.
Het drooghe been, het dorre hout, het tin,
Verheft zijn' stem, en zwaeit des menschen zin
Tot deftigheit, tot ootmoedt, tot eerbieding
Aen zijnen God; met wonderlijk' uitwieding
Der woestigheid: en preekt in tael, verstaen
Van Noor en Moor, Oost- en Westindiaen.
Dank heb't vernuft, uitvinder van de keelen
Des orghels, dat de zielen weet te streelen,
En ment ze, met geneughte, tot het puik
Haers heils. Het pleit, gevoert om't slim gebruik,
Waeruit voorheen veel aenstoots was gereezen,
Heeft ⁵Huighens nu beslecht, en't recht gewezen.

3. Claudianus, *Panegyrici dicti Honorio Augusto sextum consuli*, 248-249: '... Nulla est victoria major, | Quam quæ confessos animo quoque subjugat hostes.'

4. *Responsa* opschrift: <Op het Orgel-Gebruik van ***>.

Omnibus idem.

Vertaling

Aan de heer Constantijn Huygens, ridder, heer van Zuilichem, raadsheer en geheimschrijver van Zijne Hoogheid.

Mijnheer,

Uw ⁶verhandeling over het orgelgebruik vind ik geheel vervuld van onwrikbare argumenten, zowel in het beweren als in het weerleggen, maar dit alles getemperd met een bescheidenheid, zo omzichtig en ontziend, dat het de tegenpartij niet alleen de macht, maar ook de wil tot strijden moet benemen:

⁷*Ook met de geest onderwerpt hij zijn vijanden.*

Hierbij gaan enige ⁸versregels, zo mager en lelijk als hun dichter, die twee maanden geleden genas van zijn tweede ziekte.

Johannes Rulæus, predikant, beroepen van hier in Rotterdam, raakte onlangs met mij in gesprek over dit onderwerp, en wel in het bijzonder over de kracht van de gulle klanken die geen of (wat op hetzelfde neer komt) onverstaanbare woorden bevatten; en hij vertelde mij de volgende geschiedenis. Een Roomsgezind schipper uit Hoorn reisde over land uit Italië, over Genève. Aldaar ging hij ter preke bij de heer [Theodore] de Bèze, uit enkel nieuwsgierigheid of voor het tijdverdrijf, aangezien hij het Frans niet beter kende dan het Hebreeuws. Het bevallige verloop van de melodie, de ontroerende lieflijkheid van de klanken (de gezichtsuitdrukking zou erbij hebben kunnen helpen) bracht in de goede man een sterk verlangen teweeg naar onderwijs in de leer, die hem dunkte naar gelijke zoetigheid te moeten smaken. Hij liet zich onderrichten en verliet het Pausdom. Of dit voorbeeld ergens een plaatsje verdient in uw werk, laat ik aan uw oordeel over; tevens beveelt zich in uw beste gunst,

mijnheer,

uw onderdanige en ootmoedige dienaar
Pieter Corneliszoon Hooft.

Muiderslot, 6 september 1640.

Op het *Orgelgebruyck* van de heer van Zuilichem,
Constantijn Huygens, ridder, raad en secretaris van
Zijne Hoogheid [de prins] van Oranje.

Wie vlijtig't oog op't boek der wereld velt,
In elke soort van schepsel vindt gespeld

5. *Responsa*: <***>.

6. 'Orgelgebruyck'.

7. Claudianus, *Panegyrici dicti Honorio Augusto sextum consuli*, 248-249: '... Geen overwinning is groter dan wanneer deze *de* verklaarde vijanden ook met de geest onderwerpt.'

8. 'Op het Orghelgebruik van den Heere van Zuilichem' (Stoett 1899, deel I, p. 319).

Des Scheppers lof. De bijen en de mieren
Getuigen't met hun geest. De domme dieren,
Van groot tot klein, ja d'allerminste worm,
Verklaren't met geschikheid van hun vorm.
't Onroerend ⁹tuig, de levenloze dingen,
Die zeggen't niet alleen, maar leren't zingen.
Het droge ¹⁰been, het dorre ¹¹hout, het ¹²tin
Verheft zijn stem, en zwaait des mensen zin
Tot deftigheid, tot ootmoed, tot eerbieding
Aan zijn God, met wonderlijk' uitwieding
Der woestigheid, en preekt in taal verstaan
Van Noor tot Moor, Oost- en West-Indiaan.
Dank hebbe't vernuft, uitvinder van de kelen
Des orgels, dat de zielen weet te strelen,
En ment ze met geneugte, tot het puik
Haars heils. Het pleit, gevoerd om't slim gebruik,
Waaruit voorheen veel aanstoots was gerezen,
Heeft Huigens nu beslecht, en recht gewezen.

Pieter Corneliszoon Hooft.
1640.

9. Speeltuig = muziekinstrumenten, in het bijzonder het orgel.
10. De toetsen van het orgel.
11. Het houtwerk in het orgel.
12. De orgelpijpen.